PARTENERIATELE POLITICE POST-ALEGERI DE GUVERNARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE DEZIDERATE ȘI REALITĂȚI¹

POST-ELECTION POLITICAL GOVERNMENT PARTNERSHIPS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: BETWEEN DESIDERATES AND REALITIES

<https://doi.org/10.53783/18572294.21.185.05>

CZU: 323(478)

Pantelimon VARZARI, *doctor habilitat în științe politice,*
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
anvarzari@gmail.com

Rezumat

În articol sunt examinate unele subiecte privind constituirea, funcționalitatea și viabilitatea celor douăsprezece coaliții de guvernare care s-au perindat în Republica Moldova în anii 1994–2020. O atenție deosebită se acordă problemei formării unei majorități parlamentare postelectorale de guvernare constituite în baza rațiunii politice și a consensului substanțial procedural. Acesta din urmă presupune acordul asupra unui set de proceduri cu privire la luarea deciziilor de interes comun. Se ajunge la concluzia că, convergența elitelor (coaliția, alianța, parteneriatul și alte aranjamente politice de colaborare pentru respectarea jocului politic democratic) este o modalitate de conlucrare a elitelor politice și presupune, de fapt, o transformare substanțială a democrației neconsolidate într-o democrație funcțională, consolidată.

Cuvinte-cheie: puterea de coaliție, parteneriat politic, coaliție de guvernare, majoritate parlamentară, lider politic, tranzacția între elite, convergența elitelor, democrație funcțională, Republica Moldova.

Summary

The article examines some topics regarding the establishment, functionality and viability of the twelve governing coalitions that alternated in the Republic of Moldova in 1994–2020. Particular attention is paid to the issue of forming a governing post-election parliamentary majority, based on political reason and substantial procedural consensus. The latter presupposes agreement on a set of procedures when taking decisions of common interest. It is concluded that the convergence of elites (coalition, alliance, partnership and other political collaboration arrangements for respecting the democratic political game) is a way of working of political elites and involves, in fact, a substantial transformation of unconsolidated democracy into a functioning, consolidated democracy.

Keywords: coalition power, political partnership, governing coalition, parliamentary majority, political leader, elite transaction, elite convergence, functional democracy, Republic of Moldova.

Guvernarea democratică își îndeplinește funcțiile sale prin instituțiile de putere legislativă, executivă și judecătorească în contextul unei vieți sociale democratice bazate pe participare, competență, loialitate, consens, concurență politică și, nu în ultimul rând, pe convergența intereselor majore dintre putere și societate întru realizarea

¹ Articolul este elaborat în baza Proiectului 20.70086.13/COV *Atenuarea impactului negativ al pandemiei COVID-19 asupra funcționalității instituțiilor puterii de stat din Republica Moldova (FUNCOV) (2020-2021) finanțat prin ANCD.*

scopurilor și obiectivelor formulate. Guvernarea nu este altceva decât forma directă și nemijlocită de exercitare a puterii politice. Cum noțiunea de putere presupune în mod obligatoriu, în însăși substanța sa, ideea unei relații, a unui raport între două părți, guvernarea poate fi analizată pe două paliere: cel care guvernează și cel care este guvernat. Dacă guvernarea, notează cercetătorul român A. Vocilă, este modalitatea de exercitare a puterii, buna guvernare presupune, între altele, imperativul consensului celor guvernați față de obiectivele și metodele guvernării, responsabilitatea guvernanților, eficiența guvernării și dreptul cetățenilor de a fi informați [1].

Evoluția societății din Republica Moldova, în contextul bunei guvernări, a depins în mare măsură de crearea unui sistem stabil de continuitate a puterii de stat, orientată spre dezvoltarea statului în baza unei creșteri radicale a eficienței guvernării. „Cel mai important lucru care distinge o țară de alta din punct de vedere politic nu este forma guvernării, scria S. Huntington în 1968, ci gradul de guvernare” [2, p. 21]. Buna guvernare, ca problemă publică ce ține de legitimarea și funcționalitatea puterii politice pentru destinul cetățenilor și al societății în ansamblu, depinde în mod firesc de eficacitatea utilizării de către actorii politici a anumitor *pârghii* și mecanisme democratice în actul guvernării. Drept instrumente și modalități de realizare a puterii în Republica Moldova servesc diferite parteneriate și alte aranjamente politice de guvernare (din 1994 până în 2020 s-au format douăsprezece alianțe de guvernare).

Coalizarea forțelor politice sau puterea de coaliție, numită în literatura politologică și putere aliată [3, p. 153], rezultă prin crearea alianțelor de guvernare între grupuri și alte entități politice cu interese politice comune. Ea se structurează ca urmare a reunirii puterii liderilor din grupurile de proveniență și se manifestă atât pe plan intern (între partide politice – alianțe și coaliții electorale / postelectorale, parlamentare, guvernamentale, alte categorii de organizații), cât și pe plan extern (când anumite puteri își reunesc forțele, inițiativele etc. pentru scopuri comune). Diferite construcții politice se pot încheia în funcție de: specificul interesului urmărit; condițiile concrete în care se desfășoară acțiunea; măsura în care fiecare parte contractantă renunță la obiectivele proprii; gradul permanenței legăturilor. Unii autori menționează faptul că o coaliție de guvernare (clasică) pe plan intern, formată din două sau mai multe entități politice, are mai multe avantaje decât o alianță cu participarea tuturor partidelor / fracțiunilor parlamentare [4], principalul fiind și prezența în actul guvernării a unei opoziții politice parlamentare critice, dar constructive (cazul țărilor occidentale [5]).

Coaliția grupurilor și/sau fracțiunilor din Legislativul unei țări, după anumite negocieri între liderii politici, formează majoritatea parlamentară, aceasta fiind anunțată prin declarație în ședința Parlamentului, iar după caz și instituționalizată, și cuprinde mai mult de jumătate din deputații aleși (în cazul Republicii Moldova, ca Parlamentul să fie funcțional este nevoie de o majoritate parlamentară, ceea ce înseamnă 51 de mandate). Expertul în drept constituțional N. Osmochescu, fost judecător la Curtea Constituțională a Republicii Moldova, subliniază necesitatea legalității unei majorități parlamentare: „În primul rând, majoritatea parlamentară

se formează imediat după alegerile parlamentare. În al doilea rând, majoritatea parlamentară se formează în cadrul ședinței plenare a Parlamentului. În cel de-al treilea rând, decizia de formare a majorității parlamentare se statuează în procese-verbale și se păstrează în arhivă” [6].

Coalițiile politice de guvernare se constituie în baza rațiunii politice și a consensului substanțial procedural, ultimul presupunând acordul asupra unui set de proceduri cu privire la luarea deciziilor de interes comun [7, p. 62]. Formarea unor alianțe, pacte, parteneriate și a altor aranjamente politice de guvernare între actorii politici este specifică pentru elitele politice din Republica Moldova încă la mijlocul anilor '90 ai sec. XX. În pofida faptului că majoritatea lor s-au confruntat pe parcursul anilor, așa cum se exprimă A.U. Gabanyi, cunoscut expert german în politică, cu „chinurile facerii unei coaliții de guvernare” [8], după formă și conținut, diferitele alianțe, parteneriate, pacte, acorduri și alte instrumente de conlucrare întru respectarea jocului politic pot fi caracterizate drept aranjamente instituționale, reflectând, în esență, nu numai dificultățile de formare a unei coaliții (spre exemplu, nenumăratele runde de tratative în care se „împarte cașcavalul”, sintagmă folosită de analiștii politici în descrierea partajării algoritmice, inclusiv a funcțiilor), dar și deficiențele actului de guvernare în țara noastră.

Pe bună dreptate, „doar în democrații o țară poate funcționa în vreme ce e condusă simultan de formațiuni politice rivale”, acestea formând „un guvern de coaliție sau o coabitare” [9]. Însă arta coabitării politice se învață greu, de aceea unii comentatori susțin că sistemul coalizării dăunează democrației pentru că o privează de o opoziție puternică și articulată. Cu toate riscurile pe care le comportă o guvernare de coaliție, analiștii politici cred că aceasta este singura formă viabilă la moment și pentru Republica Moldova. În același timp, în societățile cu tranziții democratice prelungite și, totodată, „paralizante”, precum este și țara noastră, disensiunile (de multe ori doctrinare, ideologice, politice, dar și personale dintre lideri) continuă să persiste în activitatea actorilor politici din cadrul aranjamentelor politice, determinând în acest fel diminuarea durabilității lor funcționale. Perioada de activitate a tuturor aranjamentelor politice, care s-au perindat din 1994 până în prezent la guvernarea țării, a durat nu mai mult de 2 ani [10, p. 378], cu excepția coaliției majoritare de guvernare coordonată de PDM între anii 2015–2019. Asta pe de o parte, iar pe de alta, în Republica Moldova, o coaliție post-alegeri de guvernare este adesea percepută ca o trădare, pentru că, în opinia exprimată de K. Mizsei, fostul Reprezentant Special al UE în Moldova [11], în țară se înregistrează un grad foarte înalt de concurență geopolitică între partidele pe care cetățenii le împart pentru ei înșiși categoric în pro-rusești și pro-occidentale, iar careva pași ale acestora în încercarea de a se apropia unele de altele sunt priviți drept trădare.

Utilizând unele abordări teoretice clasice (instituțională, structural-funcționalistă, behavioristă, interpretativă etc.), în continuare, propunem o analiză exhaustivă a celor douăsprezece parteneriate politice postelectorale de guvernare constituite în țara noastră și unele probleme cu care s-au confruntat actorii politici în forma-

rea, funcționalitatea și viabilitatea lor. Este de reținut că prima înțelegere mutuală (neinstituționalizată) între diferite facțiuni (grupuri) ale elitei guvernante a avut loc imediat după alegerile parlamentare anticipate din 27 februarie 1994. Acestea au fost primele alegeri legislative democratice (în baza sistemului pluripartidist) de după declararea independenței Republicii Moldova și care s-au desfășurat în baza sistemului electoral proporțional absolut – o singură circumscripție electorală pentru întreaga țară. Scrutinul electoral a fost convocat cu un an înaintea expirării mandatului Parlamentului, având în vedere că noua componență a forului legislativ, unul profesionist pe bază de pluripartitism, urma să adopte Constituția Republicii Moldova și un șir de documente importante referitoare la realizarea reformelor social-economice.

Noul Parlament a fost dominat de coaliția Partidului Democrat Agrar din Moldova (învingător absolut la alegerile parlamentare care a obținut 56 de mandate de deputat din 104)² și a fracțiunii parlamentare „Unitatea Socialistă” (28 mandate), formată din Mișcarea pentru Egalitate în Drepturi „Unitate-Edinstvo” (*Interfrontul*) și Partidul Socialist din Moldova. Consensul valoric al *Alianței Agro-Socialiste* (AAS) a fost unul de conjunctură și a funcționat doar prin coincidența unor interese înguste de grup până la alegerile prezidențiale ordinare din 17 noiembrie – 1 decembrie 1996, când au apărut disensiuni legate de candidaturile înaintate la funcția de șef al statului (la aceste alegeri au participat nouă candidați, iar printre aceștia și cei trei conducători de cel mai înalt rang: Președintele în exercițiu, M. Snegur; Prim-ministrul, A. Sangheli, considerat, de fapt, liderul informal al PDAM, și Președintele Parlamentului, P. Lucinschi [12, p. 18-21]. În al doilea tur de scrutin victoria i-a revenit lui P. Lucinschi, care l-a învins pe M. Snegur). Totuși, cea mai importantă realizare a guvernării majoritare a PDAM a fost adoptarea la 29 iulie 1994 a Constituției Republicii Moldova. Această realizare a fost promițătoare pentru continuarea modernizării societății și a reformelor începute de primul Parlament de legislatura a XII-a (a intrat în conștiința națională drept *Parlamentul Independenței*), 1990–1994, care a declarat suveranitatea și independența Republicii Moldova. În acest fel, alegerile din 1994 aduc o schimbare majoră pe scena politică autohtonă, propulsând în prim-planul vieții politice două curente de esență conservatoare, deși distincte ca formă și expresie – PDAM și „Unitate-Edinstvo”, iar prin aceasta descreștea cu mult influența forțelor național-democratice (această categorie includea atât aripa sa moderată, cât și cea radicală [13, p. 21].

Următoarea construcție politică a fost încheiată cu ocazia scrutinului parlamentar din 22 martie 1998. În pofida victoriei la alegeri a Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (deținea 40 de mandate din 101, dar rămâne în opoziție minoritară), a devenit evident că funcționarea efectivă a noului Legislativ putea fi asigurată numai în cazul constituirii unei coaliții stabile de guvernământ. Asta pentru că nicio formațiune nu a acumulat majoritatea de 51 de mandate, așa încât dialogul politic a

² Rezultatele tuturor scrutinelor parlamentare pot fi consultate pe următoarele două *link*-uri: Alegeri parlamentare în Republica Moldova (1994–2019). [on-line] <https://cec.md/ro/alegeri-si-referendumuri-2830.html> ; <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/#info> (vizitat 01.03.2020).

fost inițiat de către o nouă generație de elite democratice alcătuită din trei entități politice (Blocul electoral „Convenția Democrată din Moldova”, alcătuit din 5 organizații social-politice, – 26 de mandate, Blocul electoral „Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă”, format din 4 organizații social-politice – 24 mandate și Partidul Forțelor Democratice – 11 mandate), constituind „Alianța pentru Democrație și Reforme” (ADR), care întrunea o majoritate confortabilă. Plasarea acestor formațiuni în avanscena vieții politice din anii 1998–2001 demonstra faptul că electoratul național manifesta opțiuni noi și dorința unor schimbări radicale ale situației politice și, implicit, economico-sociale existente în țară.

ADR a funcționat în perioada 21 aprilie 1998 – 9 noiembrie 1999, iar președintele coaliției majorității parlamentare și guvernamentale aflată la putere a fost desemnat m. Snegur. Fără a detalia, amintim doar că factorul-cheie în înclinarea balanței forțelor parlamentare și rolul principal în crearea coaliției majoritare de centru-dreapta i-a revenit mișcării pentru o moldovă democratică și prosperă (liderul partidului – Dm. Diacov; actualul Partid Democrat din Moldova). Anume ei, „centriștii”, au ocupat și funcțiile importante în organele legislative și executive ale țării. Fiind o alianță de centru-dreapta parlamentară, ADR devine primul guvern de coaliție din istoria politică recentă a țării noastre care a funcționat în baza *Acordului privind constituirea coaliției de guvernământ* „Alianța pentru Democrație și Reforme” (21 aprilie 1998) cu algoritmul stabilit (în conformitate cu ponderea fiecăreia dintre părți în cadrul grupului parlamentar unit al ADR: 2-2-1) și cu *Regulamentul grupului parlamentar al ADR-ului*, care enunța principiile activității acestuia.

Creat în rezultatul unor tratative dificile, Guvernul ADR, primul guvern de coaliție de factură democratică în istoria politică a țării, s-a bazat pe programul de guvernare al ADR [14; 15] și a inclus reprezentanți ai tuturor partidelor constituante. Însă, au apărut și unele dezacorduri în cadrul ADR, cauzate de un anumit grad de nemulțumire privind distribuția portofoliilor. Pe lângă toate acestea, după ce un grup de deputați, inclusiv Partidul Popular Creștin Democrat s-a retras de la guvernare în decembrie 1999, rezervându-și dreptul să voteze doar legile considerate reformiste, precum și datorită altor disensiuni majore interne (așa-numitele problema „Kozlodui”, problema „Taraclia”, problema „Roșca” și problema „Matei”), spre sfârșitul anului 1999 coaliția majoritară s-a dezintegrat și a devenit inoperantă (ADR a rămas doar cu 40 de deputați). În ciuda mai multor dificultăți ce au apărut în procesul activității organului legislativ, rămâne indiscutabil faptul că crearea coaliției de guvernământ de centru-dreapta și a unui guvern reformato constituia la acea vreme, în esență, o probă certă a maturității elitei politice guvernante din Republica Moldova.

Prin urmare, ADR, o coaliție de centru-dreapta parlamentară, devine și primul guvern democratic de coaliție din istoria politică recentă a Republicii Moldova. Ea a fost primul exercițiu democratic de guvernare în coaliție din țara noastră, formată din trei formațiuni politice cu numeroase partide non-comuniste, aceasta obținând majoritatea necesară în Parlamentul Republicii Moldova după alegerile parlamentare din 1998. Pentru scurt timp, ADR a avut trei prim-miniștri: Guvernul lui I. Ciubuc

(22 mai 1998 – 1 februarie 1999), Guvernul interimar al lui S. Urechean (5-17 februarie 1999) și Guvernul lui I. Sturza (19 februarie – 9 noiembrie 1999), toate fiind marcate de instabilitate politică cronică, ceea ce a împiedicat realizarea unui program coerent de reformă.

I. Sturza a fost desemnat pentru funcția de premier pe data de 19 februarie 1999, iar Executivul său – investit „la limită” cu votul deținutului politic al regimului de la Tiraspol Ilie Ilașcu (transmis în formă scrisă) [16]. Era clar că o majoritate atât de fragilă, cum era cea ce a investit în funcție Guvernul Sturza, nu putea să reziste mult timp. Calificat drept cel mai reformativ și pro-european guvern, dar cunoscut și ca „premierul-calos” din cauza sărăciei la care i-a adus pe cetățenii moldoveni, cel care a cedat pe mâna Federației Ruse Moldova-gaz, o companie mai mult decât strategic [17], cu votul a 58 de deputați comuniști, creștin democrați și independenți desprinși de formațiunile de centru-dreapta, Parlamentul a adoptat la 9 noiembrie 1999 (la mai puțin de un an de la învestirea Guvernului) moțiunea de cenzură privind acordarea votului de neîncredere Cabinetului Sturza.

Este de menționat în mod aparte și faptul că în urma scrutinului din 1998, fracțiunea PCRM, cu 40 de mandate de deputat, s-a aflat în opoziție parlamentară față de ADR, iar ulterior, în noiembrie 1999, a acordat, împreună cu PPCD, vot de neîncredere Guvernului Sturza. În așa fel, cel de-al treilea aranjament politic a fost coaliția de guvernare constituită din două formațiuni politice extreme, și anume – PPCD și PCRM, 1999–2001. *Alianța* bilaterală în cauză nu a avut un suport politico-juridic de funcționare ca cel al ADR, pentru că era vorba despre unirea / coalizarea extremelor politice, PPCD și PCRM, în contextul demiterii prin vot (de cenzură) a Guvernului I. Sturza. În noua conjunctură politică creată, ADR, devenită deja minoritară și alcătuită din aceleași trei entități politice (Blocul CDM, Blocul PMDP și PFD), este menținută din anumite raționamente tactice și trece în opoziție față de noua majoritate parlamentară, continuând linia politică de reformare democratică a societății, de integrare a Republicii Moldova în structurile europene [18]. Noua coaliție (neinstituționalizată, neformalizată oficial), formată din creștini democrați, comuniști și neafiliați, și-a dat acordul ca noul Executiv să fie format din miniștri tehnocrați, așa încât la 21 decembrie 1999 Parlamentul acordă vot de încredere celui de-al treilea Executiv după alegerile parlamentare din 1998 – Guvernului D. Braghiș, un candidat de compromis, care nu era membru de partid, ministrul adjunct al economiei și reformelor din Executivul precedent. Acesta a încercat reformarea țării pe principiile „modelului social” de dezvoltare. În pofida tuturor greutăților legate de privatizarea nereușită, de problemele din sectorul energetic și de datoriile la salarii și pensii, PIB-ul țării a crescut cu 2% și au apărut primele semne ale restabilirii economiei. Însă politica lui a fost supusă unei critici dure din partea opoziției parlamentare a ADR (datorită orientării pro-CSI-ste a Executivului), iar însuși Guvernul Braghiș era numit provizoriu, de tranziție și tehnic, fiind considerat și primul guvern minoritar în istoria politică a țării noastre.

Coaliția de guvernare „Parteneriatul Politic pentru Realizarea Obiectivelor Integrării Europene” (2005–2007), cel de-al patrulea aranjament politic de la decla-

rarea independenței Republicii Moldova, a fost constituită din cinci entități politice (PCRM, Alianța „Moldova Noastră”, PDM, Partidul Social-Liberal și PPCD). În alegerile anticipate din 25 februarie 2001 și în alegerile parlamentare ordinare din 6 martie 2005, PCRM în frunte cu V. Voronin a obținut două victorii marcante (una „zdrobitoare” – inițial cu o majoritate constituțională în 2001, devenind astfel primul și unicul partid din istoria politică a Republicii Moldova care a obținut majoritatea constituțională, iar cea de-a doua – confortabilă – cu o majoritate simplă în 2005). În cazul scrutinului din 2001 partidul puterii, PCRM, nu a avut nevoie de a crea vreo alianță cu oponenții politici pentru a guverna țara pentru un mandat de 4 ani și pentru a alege președintele de către Parlament (majoritatea parlamentară – fracțiunea PCRM, fiind cea mai numeroasă în cadrul Legislativului ales, – 71 de deputați) [19], iar în cazul alegerilor din 2005 situația puțin s-a schimbat, în sensul că, în pofida victoriei PCRM (reușește să acumuleze doar 56 mandate de parlamentar), acesta era constrâns să formeze o coaliție cu alte fracțiuni parlamentare pentru a guverna și pentru a alege șeful statului cu 61 de voturi. Negocierile politice purtate între liderii partidelor politice câștigătoare în cel de-al doilea scrutin parlamentar au și condus la constituirea coaliției de guvernământ din 24 martie 2005.

Formarea coaliției de guvernare în cauză a fost determinată, în opinia unor cercetători occidentali, și de opoziția politică parlamentară, din diverse motive: evitarea unei „revoluții” pe care o puneau la cale unele forțe din exterior [20], nevoia menținerii stabilității politico-sociale în țară, a continuării reformelor democratice și, nu în ultimul rând, a cursului de integrare europeană. Este de menționat faptul că așa-zisul „consens național” a fost atins prin adoptarea unanimă de către deputați a *Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene* din 24 martie 2005, care stipula consensul tuturor fracțiunilor parlamentare în ceea ce privește promovarea treptată și ireversibilă a cursului strategic de integrare europeană a țării noastre [21]. Însă AMN nu a acceptat compromisul de la bun început cu PCRM, dobândindu-și astfel dreptul de a fi calificată drept principală forță de opoziție, drept că la prima ședință a noii legislaturi a Parlamentului din 24 martie 2005 a votat împreună cu toate celelalte fracțiuni, în unanimitate, *Declarația în cauză*.

Constituirea așa-numitului „parteneriatului politic pentru interesele țării” a jucat un rol pozitiv în stabilizarea situației social-politice în perioada de referință, creând, în același timp, și unele premise pentru reformarea în continuare a economiei naționale. Astfel, fenomenul politic din 4 aprilie 2005 este considerat de mai mulți autori drept unul dintre cele mai răsunătoare evenimente din istoria politică recentă a Republicii Moldova – partidele de opoziție (AMN, PDM, PSL și PPCD) și PCRM (partidul de guvernământ), care reprezentau toate segmentele eșichierului politic autohton în cadrul Legislativului ales, au votat împreună pentru realegerea lui V. Voronin în funcția de șef al statului. La fel, acest parteneriat a fost respectat în cadrul altui vot de mare semnificație – adoptarea la 22 iulie 2005 a *Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)*,

având drept scop stabilirea unor prevederi-cadru privind statutul juridic special al localităților din raioanele de est ale țării și trasând astfel principiile și modalitățile de soluționare a conflictului transnistrean în baza reglementărilor constituționale respective [22; 23].

Cu alte cuvinte, stabilirea „consensului național” între putere și opoziția parlamentară avea drept scopuri bine determinate, scopuri ce se referă și astăzi la problemele de ordin strategic pentru țara noastră – integrarea europeană, soluționarea conflictului transnistrean și democratizarea societății. Necesitatea soluționării acestor probleme, care constituia nucleul formulei politice funcționale pentru întreaga clasă politică și societate, a condus la apariția noii paradigme de activitate a guvernării comuniste. Cu eforturi comune, are loc procesul de consolidare a stabilității și eficienței instituțiilor de stat, fiind atestat în acest sens un nivel mai adecvat de cooperare dintre Parlament, Guvern și Președinție privind promovarea reformelor de modernizare și europenizare a țării. Este de menționat și faptul că partidele aflate la guvernare în frunte cu PCRM înregistrează câteva progrese în cadrul relațiilor dintre Republica Moldova și UE, iar colaborarea și cooperarea Republicii Moldova cu NATO în contextul opțiunii europene a țării a condus la semnarea, la 19 mai 2006, la Bruxelles, a *Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO* (IPAP).

Nu este neglijabil și faptul că succesul neașteptat în alegeri trezește ambiția PCRM de a re-constitui un model de guvernare copiat după modelul rusesc de „democrație administrativă”, caracterizat prin: verticala puterii, existența unui singur sistem decizional al puterii de stat, dar și un puternic curent filorus, orientat spre politicile și interesele Federației Ruse, ceea ce nu putea decât să alimenteze reacții și proteste din partea unor vaste segmente sociale nereprezentate. În ciuda acestor reacții, liderii PCRM au continuat să-și întărească modelul preferat de guvernare, având o putere legislativă subordonată și slabă, cu o exercitare rituală a alegerilor în combinație cu un rol disproportionat al Președinției în raport cu puterea executivă (Guvernul) și cea legislativă (Parlamentul) [13, p. 10-11].

Din aceste și alte motive bine cunoscute, „Parteneriatul Politic pentru Realizarea Obiectivelor Integrării Europene”, format în martie 2005, a dat unele fisuri după retragerea PSL-ului din alianța parlamentară (nefiind de acord cu revizuirea Regulamentului Parlamentului la capitolul sistarea transmiterii în direct a ședințelor Legislativului, cu activitatea legislativă curentă și cu modul de guvernare și administrare a treburilor publice), după pierderea alegerilor locale generale din iunie 2007 de către partidul de guvernământ (PCRM) și alte disensiuni dintre părți asupra modului de guvernare [24, p. 117-118]. Altfel spus, consensul procedural stabilit dintre diferite facțiuni ale elitei politice (parlamentare), aflându-se sub impactul mai multor disensiuni asupra modului de guvernare, inclusiv a nerealizărilor unor pachete de reforme democratice în anumite domenii de activitate ce au făcut obiectul consensului politic, nu a rezistat sub presiunea solicitărilor opozanților parlamentari, astfel încât spre sfârșitul anului 2007 parteneriatul politic a devenit inoperant. Și totuși consensul valoric atins de coaliția formată a însemnat un exercițiu de maturitate a formațiunilor

politice și un test major pentru întreaga clasă politică din Republica Moldova chiar dacă efectele lui sunt tratate neunivoc de analiștii politici autohtoni.

Aici însă trebuie de ținut cont de situația și conjunctura social-politică în care au funcționat aceste patru aranjamente politice. Dacă AAS, ADR și coaliția de guvernare PPCD-PCRM au fost create și au funcționat în cea de-a doua etapă a procesului de afirmare și dezvoltare a statului Republica Moldova, 1994–2000, numită de noi etapa stabilizării sistemului politic autohton și se definește prin aprofundarea și realizarea principiilor democratice, funcționarea instituțiilor statale, formarea cadrului legislativ și normativ al țării în conformitate cu voința politică a elitei guvernante (prima etapă este perioada instituționalizării statului Republica Moldova, iar după alți autori – etapa „romantică”, a „speranțelor”, cuprinzând anii 1990–1994), în timp ce așa-numitul „parteneriatul politic pentru interesele țării” și-a desfășurat activitatea în perioada guvernării comuniste numită etapa „pseudodemocratică”, iar de unii autori – etapa „consensului național”, 2001 – prima jumătate a anului 2009 [25, p. 14-21].

În ultima etapă a dezvoltării statului Republica Moldova, a doua jumătate a anului 2009 – până în prezent, au funcționat alte opt parteneriate politice care s-au constituit în țara noastră după guvernarea comunistă, odată cu schimbarea paradigmei de guvernare de către așa-numitele coaliții democratice și pro-europene de guvernare: „Alianța pentru Integrare Europeană” (AIE), 2009–2010; „Alianța pentru Integrare Europeană-2” (AIE-2), 2010–2013; „Coaliția Pro-Europeană de Guvernare” (CPEG), 2013–2014; „Alianța Politică pentru Moldova Europeană” (APME), prima jumătate a anului 2015; „Alianța pentru Integrare Europeană-3” (AIE-3), a doua jumătate a anului 2015; coaliția majoritară de guvernare controlată de Partidul Democrat din Moldova, 2015–2019; parteneriatul politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova-Blocul „ACUM Platforma DA și PAS”, iunie – noiembrie 2019, precum și coaliția de guvernare „Platforma Social-Democrată pentru Moldova” între PSRM-PDM, martie – noiembrie 2020.

Vom specifica și faptul că funcționalitatea acestor construcții politice între actorii politici implicați în actul guvernării este specifică pentru perioada denumită etapă pragmatică sau perioada „realiștilor”, dar și cea a „idealiștilor” în aplicarea reformelor modernizatoare sub auspiciile democratizării tuturor sferelor vieții sociale. Este perioada „realiștilor”, căci primele șase alianțe din cele opt coaliții de guvernare numite „democratice” și „pro-europene” au încercat, într-un fel sau altul, să aducă la normalitate funcționalitatea instituțiilor de stat, să aprofundeze reformele democratice și să consolideze instituțiile puterii trasate în programele de guvernare. Este perioada „idealiștilor”, pentru că a eșuat „istoria de succes”, așa cum și-a dorit UE să facă din Republica Moldova, iar, în final, insuccesele guvernanților și astăzi afectează grav securitatea economică și cea politică a statului [26, p. 157-159]. Doar majoritatea parlamentară și guvernamentală asumată de către PDM în anii 2015–2019 a încercat, mai mult sau mai puțin reușit (dar nu vom uita aici și de existența dualității puterii de stat după prezidențialele-2016, formându-se astfel doi poli de putere în câmpul politic autohton – între Președinție, pe de o parte, și Parlament și Guvern, pe de alta), să

promoveze unele politici publice reformatoare în contextul modernizării politice a statului Republicii Moldova.

Confruntându-se cu un șir de dificultăți de ordin obiectiv și subiectiv și fiind susținute de oficialitățile europene, așa-numitele guvernări democratice și pro-europene care s-au perindat la cârma țării după anul 2009 au încercat să facă față problemelor moștenite de la guvernarea comunistă (aprofundarea reformelor democratice, abordarea conflictului transnistrean și procesul integrării europene), dar și problemelor noi apărute în perioada guvernării postcomuniste, Republica Moldova, fiind măcinată de probleme nou-apărute (atacuri *raider*, acte de corupție, delapidări de fonduri, „jaful” miliardului, crime tănuite, contrabandă de tot soiul și multe altele), se împotmolește în promovarea modernizării țării prin aplicarea reformelor democratice conform angajamentelor asumate față de UE: reforma justiției, reforma poliției, reforma administrației publice ș.a. Este și firesc, aceste probleme, generate chiar de înșiși guvernanți care ar trebui să le rezolve, nu pot contribui la o soluționare pe termen scurt sau mediu a marilor așteptări sociale.

Prima coaliție democratică majoritară apărută după guvernarea comunistă este considerată, fără îndoială, *Alianța pentru Integrare Europeană*, 8 august 2009 – 24 decembrie 2010, formarea căreia se datorează celor trei partide parlamentare de opoziție care au câștigat alegerile parlamentare ordinare din 5 aprilie 2009 (Partidul Liberal Democrat din Moldova, Partidul Liberal și Alianța „Moldova Noastră”), iar PDM s-a alăturat alianței deja după anticipatele din 29 iulie 2009. Primele trei formațiuni au „determinat” desfășurarea scrutinului parlamentar din 29 iulie prin refuzul lor de a participa la alegerea Președintelui Republicii Moldova (după scrutinul din 5 aprilie), iar ulterior aceștia au semnat, la 22 iunie 2009, *Acordul de parteneriat politic* „În numele viitorului Republicii Moldova” [27]. Acordul de constituire a alianței electorale anticomuniste prevedea formarea unui *Consiliul Politic pentru Dialog și Cooperare* în vederea inițierii unui dialog civilizat între putere și opoziție, între stat și societatea civilă. *Consiliul* avea drept scop crearea unui front anticomunist, monitorizarea și desfășurarea unor alegeri libere și corecte, dar și determinarea societății de a se implica activ în procesul electoral. În baza acordului de parteneriat electoral menționat, liderii celor patru partide politice anticomuniste care au câștigat anticipatele din iulie (PLDM, PL, AMN și PDM) au purces deja la elaborarea unui nou aranjament politic postelectoral, acesta fiind instituționalizat prin constituirea, la 8 august 2009, a AIE, astfel încât PCRM trece în opoziție.

Declarația privind constituirea coaliției de guvernare „Alianța pentru Integrare Europeană” semnată la 8 august [28] conținea cinci obiective majore pe care și le propunea să le realizeze coaliția de guvernare: 1) restabilirea statului de drept; 2) depășirea crizei social-economice și asigurarea creșterii economice; 3) descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale; 4) reintegrarea teritorială a Republicii Moldova și 5) integrarea europeană a Republicii Moldova și promovarea unei politici externe echilibrate, consecvente și responsabile. Semnarea *Declarației în cauză* marca prima etapă a negocierilor dintre PLDM, PL, PDM și AMN în vederea formării unei

majorității de guvernare. În cea de-a doua etapă, partidele fondatoare urmau să negocieze viitoarele candidaturi la funcțiile de șef al statului, președinte al Parlamentului și prim-ministru. Ulterior, *AIE* a invitat PCRM la un dialog privind alegerea unui nou șef al statului, însă demersul constructiv al *AIE* a fost respins de comuniști, ceea ce însemna că formațiunea nu dorea să realizeze transferul legal, democratic și civilizat al puterii către *AIE*.

Coaliția de guvernare, care deținea 53 de mandate în Parlament, a investit noua componență a Guvernului la 25 septembrie 2009, în calitate de Prim-ministru fiind desemnat liderul PLDM, Vlad Filat, echipa căruia elaborează și prezintă Legislativului *Programul de guvernare al AIE* „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” pe anii 2009–2013, declarându-se drept guvern reformatoare pe plan intern și asumându-și responsabilitatea „instalării unei noi ordini economice în țară”. Guvernul desemnat a demarat și dialoguri cu UE pe trei probleme (cu privire la liberalizarea regimului de vize, crearea *Zonei de Comerț Liber și Aprofundat*, precum și dialogul structurat privind drepturile omului). În același timp, coaliția de guvernare s-a confruntat cu următoarele șase probleme și divergențe majore în actul guvernării: 1) raportul despre fenomenul „7 aprilie 2009”; 2) participarea țării la Parada militară de 9 mai la Moscova; 3) raportul „Comisiei Cojocaru” privind aprecierea crimelor comunismului; 4) Decretul Președintelui interimar al țării M. Ghimpu despre ocuparea Basarabiei de către oștirile sovietice după 28 iunie 1940; 5) Decretul privind desființarea judecătoriilor economice și 6) majorarea pensiilor de către Guvernul V. Filat. În plus, guvernarea *AIE* era constituită pe baza partajării algoritmice – o regulă de calcul matematic potrivit căreia, atunci când ea este aplicată la formarea guvernului, numărul de funcții ce-i revin unui partid în executiv depinde de numărul de mandate pe care acesta le-a acumulat în alegeri. Este o practică blamată de mulți, alta mai bună însă, deocamdată, nu a fost inventată. *AIE* și-a încetat activitatea după două tentative eșuate de alegere a președintelui Republicii Moldova, urmată de dizolvarea Parlamentului de legislatura XVIII-a. Odată cu *Decretul Președintelui interimar al Republicii Moldova* M. Ghimpu din 28 septembrie 2010 privind dizolvarea Parlamentului și fixarea datei pentru alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010, dar și cu „lovitura de grație” a Prim-ministrului V. Filat, care a început „campania electorală prin modificarea bugetului pentru 2010...”, *AIE* devine nefuncțională, inoperantă.

Următoarele două coaliții majoritare de guvernare sunt constituite după alegerile parlamentare anticipate din 28 noiembrie 2010. Rezultatele acestui scrutin au adus în prim-plan patru formațiuni politice care au trecut pragul electoral, dintre care trei partide (PLDM, PDM și PL) au înființat la 30 decembrie 2010 *Alianța pentru Integrare Europeană-2*, fiind funcțională până la 13 februarie 2013. Coaliția de guvernare, care deținea 59 de mandate în Parlament, a investit la 14 ianuarie 2011 Guvernul condus de V. Filat.

Acordul privind constituirea și funcționarea Alianței pentru Integrare Europeană semnat la 30 decembrie 2010 [29] prevedea, în mod expres, modalitatea formării

organelor de conducere a statului, organelor de conducere a Legislativului și Guvernului, precum și partajarea altor responsabilități. În *Acord* au fost specificate și alte aspecte de activitate ale AIE-2: prioritățile de guvernare; valorile alianței; principiile de activitate ale coaliției etc.

Creându-se *Consiliul AIE-2* cu atribuțiile sale, componentele ei se angajau să contribuie în mod egal, asumat și solidar la alegerea președintelui Republicii Moldova, dând curs inițiativelor rezonabile și consensual acceptate, menite să contribuie la atingerea acestui obiectiv. Însă „Anexele secrete” la *Acordul* de constituire al alianței a fost ca atare „începutul sfârșitului”. Activitatea *Alianței* a fost marcată și de numeroase conflicte dintre partidele democratice, dar și de incapacitatea lor de a alege șeful statului (abia la 12 martie 2012 membrii AIE-2 au votat pentru N. Timofti, în calitate de Președinte al țării, fiind susținut și de „grupul socialiștilor”, format din trei deputați ex-comuniști). În plus, crearea celor două comisii parlamentare pentru elucidarea *Dosarului* „7 aprilie 2009” n-a clarificat situația reală asupra evenimentelor desfășurate (comisia V. Țurcan și comisia V. Nagacevski), lipsa transparenței în actul guvernării (tragedia din rezervația *Pădurea Domnească* din decembrie 2012) și consensului politic (plecarea lui Al. Tănăsă la Curtea Constituțională, M. Godea și V. Nagacevski și-au dat demisia din PLDM etc.). Ca și în cazul AIE-1, Prim-ministrul V. Filat, liderul PLDM, vine cu o altă „lovitură de grație” (una „de palat”), cea de-a doua, care în *Declarația* sa din 13 februarie 2013 anunța despre „... ieșirea formațiunii sale din Acordul de constituire al AIE”, dorindu-și, probabil, realizarea cunoscutului principiu: „Pentru ca să ne (re)unim, trebuie să ne despărțim”. Denunțarea de către V. Filat a Acordului constitutiv al AIE-2 a însemnat *de facto* sfârșitul coaliției de guvernământ, iar după 5 martie 2013 (cu votul PCRM, PDM și o parte din deputații neafiliați, Guvernul Filat-2 este demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție) AIE-2 și-a încetat existența (destrămarea ei *de jure*). Astfel, criza politică a devenit atotcuprinzătoare și a generat riscuri sporite de alegeri parlamentare anticipate, mai ales după revocarea din funcție a Președintelui Parlamentului, M. Lupu, din 25 aprilie 2013.

Totuși, guvernarea AIE-2 avea și unele merite și aici ar fi de menționat, în special, depășirea precedentei crize economice și înregistrarea unei creșteri economice, progresele pe calea integrării europene (avansarea în negocierile pe marginea *Acordului de Asociere*, *Acordului de Comerț Liber*, *Aprofundat și Cuprinzător* (DCFTA) și *Acordului privind liberalizarea regimului de vize*), deblocarea activității instituțiilor democratice, asigurarea unei libertăți a presei mult mai mari etc. Dar toate aceste realizări sunt de „macronivel” și nu sunt de natură să dea un rezultat imediat, în sensul îmbunătățirii calității vieții oamenilor.

După o serie de demiteri din funcții și acuzații reciproce între partidele parlamentare, la 30 mai 2013 a fost înființată următoarea alianță de guvernare – *Coaliția Pro-Europeană de Guvernare*, compusă din fracțiunile PLDM, PDM și 7 deputați ex-membri ai PL, care au constituit în Parlament Grupul liberalilor reformatori (lider I. Hadârcă; reformatorii au decis, la 1 august 2013, formarea noului partid în cadrul primei ședințe cu reprezentare națională a consiliului de constituire). Tot în aceeași zi,

noua coaliție de guvernare a investit Guvernul condus de Iu. Leancă, eveniment precedat de alegerea diplomatului Ig. Corman în calitate de președinte al Legislativului. C. Ashton și W. Martens, importanți emisari europeni care au sosit la Chișinău pentru a da încă o șansă visului european al Moldovei, sunt considerați „nași de botez” ai CPEG-ului [30], acesta fiind funcțională, practic, până la alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, iar *de jure* până la 9 decembrie 2014, validarea mandatelor deputaților aleși în Parlamentul de legislatura a XX-a de către Curtea Constituțională.

Prioritățile incluse în programul de guvernare al CPEG și al Guvernului Leancă erau următoarele: integrarea europeană („rămâne nu doar un deziderat fundamental al politicii interne și externe a Republicii Moldova și al Guvernului, ci și forța majoră de coeziune politică și socială”); creșterea economică durabilă și incluzivă („va fi obținută de Guvern prin accelerarea reformelor structurale necesare tranziției spre o economie modernă bazată pe investiții, inovații și competitivitate”); reformarea sistemului judecătoresc și a organelor de drept („element central al edificării statului de drept și garantării libertăților fundamentale ale omului”); combaterea sărăciei („va rămâne un obiectiv primordial”); administrație publică eficientă („va sta la baza implementării cu succes a prezentului Program de activitate al Guvernului”); dezvoltarea agriculturii și zonelor rurale („sectorul agro-industrial este de o importanță strategică pentru economia națională, având o contribuție majoră asupra dezvoltării altor sub-sectoare și servicii”) și ultimul obiectiv major din Programul de Guvernare era considerat reintegrarea țării (potrivit documentului, acesta „a fost, este și va rămâne o prioritate în activitatea Guvernului”). În opinia analiștilor și comentatorilor politici, CPEG a obținut pe parcursul unui an și jumătate de aflare la guvernare multe realizări (spre exemplu, PIB-ul țării a crescut cu 5%), dar a comis și unele greșeli, care i-au știrbit imaginea.

Ca și în cazul altor coaliții de guvernare, CPEG s-a confruntat nu atât cu probleme externe (imaginea țării pe plan extern la acel moment era favorabilă – Guvernul se pregătea intens pentru parafarea *Acordului de Asociere Republica Moldova-UE*, prima rundă de negocieri a avut loc la 12 ianuarie 2012, iar ultima – la 14 martie 2013, parafare preconizată pentru *Summitul Parteneriatului Estic* de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013), ci cu cele interne (în coaliție au apărut probleme de comunicare, iar mărul discordiei era reaprobarea concesiunii aeroportului Chișinău de către Guvern; au devenit publice probleme noi apărute – atacurile de tip *raider* asupra diferitor agenți economici, acte de corupție și protecționism, delapidări de fonduri și spălarea banilor de către grupările criminale, crime tănuite și contrabandă, „megafurtul secolului” și spălările de bani etc.). În plus, Comisia Europeană sugera autorităților țării pentru anul 2013 să continue cât mai insistent reformele în domeniile combaterii corupției, justiției și a sistemului de aplicare a legislației.

Un timp îndelungat, partidele politice care au trecut în Parlament în rezultatul alegerilor din 30 noiembrie 2014 nu reușeau să formeze o majoritate parlamentară. Negocierile privind crearea unei coaliții de guvernare au durat aproape opt săptămâni, însă așa-numitele partidele proeuropene PLDM, PDM și PL (care împreună acumula 55 mandate) nu izbuteau să ajungă la un numitor comun. Totuși, liderii

acestor trei formațiuni politice care au depășit pragul electoral au înființat după acest scrutin tocmai trei coaliții de guvernare.

Amintim că la scrutinul parlamentar din 30 noiembrie au depășit pragul electoral cinci partide politice, dintre care PLDM și PDM au înființat la 23 ianuarie 2015 *Alianța Politică pentru Moldova Europeană (APME)*, care, fiind prima în istoria Republicii Moldova independente *coaliție minoritară* aflată la guvernare, a funcționat practic până la 14 iunie 2015 (alegerile locale generale)³. Chiar în ziua constituirii APME, fracțiunea PCRM a votat alături de componentele acesteia pentru alegerea președintelui Legislativului din partea PDM, a unui vicepreședinte din partea PLDM și a altui vicepreședinte din partea PCRM, iar la 18 februarie 2015 cele trei formațiuni au votat pentru numirea în funcția de prim-ministru a „tehnocratului” Ch. Gaburici. Cea mai mare problemă a unei coaliții minoritare rezidă în funcționalitatea Parlamentului. „În lipsa unei majorități clare, menționează politologul și analistul politic M. Cernencu, totul permanent se negociază între forțele politice. Pentru guvern pericolul principal este că în Parlament în orice moment se poate constitui o majoritate *ad-hoc* care ar putea duce la un vot de blam pentru Guvern. Diferența între un guvern minoritar și o coaliție cu PCRM constă în faptul că responsabilitatea asupra actului de guvernare și-o asumă doar PLDM și PDM, PCRM nu și-o asumă” [31].

După tentativa eșuată de investire a Guvernului Leancă-2 în ședința Parlamentului din 12 februarie 2015 (doar 42 de voturi „pro” din necesarul 51), Guvernul Gaburici minoritar a fost investit la 18 februarie 2015 (cu 60 de voturi) cu susținerea politică a PCRM („pentru a debloca situația politică din Republica Moldova”, V. Voronin afirmând anterior, la mijlocul lui decembrie 2014, că PCRM va colabora cu viitoarea coaliție de guvernare, dar cere conducerea a trei „C” – Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Curtea de Conturi și Comisia Electorală Centrală). Unii comentatori și analiști politici numeau alianța formată *coaliția 2+*, sau *guvernare hibridă*, alții – *majoritate parlamentară*. Reacțiile europenilor la coaliția PLDM-PDM constituită nu întârzie să apară [32; 33].

În *Acordul politic privind constituirea și funcționarea Alianței Politice pentru Moldova Europeană (APME)* [34] al alianței bilaterale de guvernare PLDM-PDM (negocierile au durat circa două luni) au fost specificate principiile de formare a alianței, organizarea *Alianței*, prioritățile pentru programul de guvernare, conducerea Parlamentului și a Guvernului, modificările structurale și instituționale în cadrul Guvernului, echilibre și garanții în cadrul APME, precum și dispoziții finale și tranzitorii, *însușind în total 49 de puncte, iar trendul politic al Alianței* consta în vectorul integraționist european. Este important de menționat și modalitatea de împărțire a funcțiilor între cele două formațiuni politice fondatoare – PLDM și PDM. În acest sens, s-a mers pe calea continuității „moștenite” din Guvernul precedent, formațiu-

³ Comentatorul politic X. Florea propunea o altă abordare a subiectului coalițiilor de guvernare în perioada anilor 2015–2018, subliniind că în acești ani configurația Parlamentului a fost modificată cel puțin de trei ori. A se vedea: Florea X. Un parlament cu termenul de valabilitate expirat. [on-line] <https://noi.md/md/analitica/un-parlament-cu-termenul-de-valabilitate-expirat> (vizitat 03.12.2018).

nile păstrând controlul asupra ministerelor și împărțind egal ministerele ce revenise anterior PL. Cât privește votarea proiectelor opoziției, „membrii Alianței vor decide dacă susțin aceste inițiative doar în cazurile în care acestea aduc o valoare importantă pentru societate și *Consiliul Alianței* decide susținerea lor”.

Guvernul Ch. Gaburici a fost unul minoritar, amintind că în istoria politică a Republicii Moldova a mai existat un guvern minoritar (Guvernul D. Braghiș, 1999–2001), amândouă având perioade de activitate limitate în timp din motive enumerate mai sus. Premierul Ch. Gaburici și-a dat demisia la 12 iunie 2015, refuzând să asigure și interimatul funcției de premier – „nu am avut acces la destule instrumente pentru a realiza planul de acțiuni”; în plus, el s-a aflat în centrul unui scandal mediatic, după ce în presă s-a descoperit că a fost exmatriculat de mai multe ori din diverse instituții de învățământ, fapt recunoscut și de către acesta. În acest fel, Republica Moldova a intrat într-o nouă criză guvernamentală ce reflecta criza profundă politică (de guvernare), criza economico-financiară (*megafurtul* din cele trei bănci) etc. În această situație de criză sistemică și multiaspectuală a țării, la începutul lunii martie 2015, partenerii de dezvoltare ai Moldovei au transmis Guvernului un document de informare cu recomandări de politici și reforme care ar ajuta autoritățile să răspundă provocărilor de dezvoltare ale Republicii Moldova. Oficialii au remarcat că acest document indică dorința partenerilor de dezvoltare de a ajuta Executivul să facă față celor mai mari provocări pentru țară. Cele 30 de capitole includ acțiuni concrete menite să consolideze sectorul bancar, să îmbunătățească mediul economic, să pună eficient în aplicare prevederile *Zonei de Liber Schimb* cu UE, să reformeze justiția și să combată corupția [35].

Cea de-a doua coaliție de guvernare (deja majoritară), după alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, a fost înființată prin semnarea, la 23 iulie 2015, de către PLDM, PDM și PL a *Acordului politic privind constituirea și funcționarea Alianței pentru Integrare Europeană (AIE-3)* [36]. După o serie de consultări pe marginea identificării candidatului la funcția de prim-ministru, PLDM l-a desemnat pe V. Streleț în fruntea Executivului, care a și fost confirmat în funcție la 30 iulie 2015, cu participarea celor trei fracțiuni parlamentare. *AIE-3* a fost desființată *de facto* la prima ședință de toamnă-iarnă a Parlamentului Republicii Moldova, din 15 octombrie 2015, după ridicarea imunității parlamentare a liderului PLDM, V. Filat, urmată de arestul acestuia, și devine invalidă *de jure* după demiterea Guvernului condus de V. Streleț la 29 octombrie 2015.

Una dintre prioritățile majore, consfințite în acordul de constituire a noii alianțe, consta în elucidarea cazului Băncii de Economii a Moldovei. Documentul semnat conținea 12 pagini, la care se adaugă și anexele (fiind vorba despre aceleași partajări algoritmice), în conținutul cărora se împart principalele funcții în stat, membrii Guvernului, precum și șefii agențiilor de stat. În acest *Acord* se menționa că, „constituirea unei guvernări proeuropene este vital necesară pentru interesele naționale ale Republicii Moldova”, stabilindu-se organizarea, mecanismele, prioritățile și garanțiile ei de funcționare. La fel, documentul în cauză stabilește mai multe interdicții pentru cele trei formațiuni semnatare ale *Acordului*. Astfel, după aproximativ două luni

de la constituirea AIE-3, partidele fondatoare constatau că Republica Moldova are nevoie de stabilitate politică, de solidaritate socială și de *înțelegere populară*. Cele trei formațiuni politice resping tentativele de destrămarea a majorității parlamentare, condamnă traseismul politic, scenariile și solicitările distructive, care ar putea provoca tensiuni de stradă și o criză politică și instituțională. În acest sens, într-o *Declarație comună*, liderii AIE-3 își reconfirmă angajamentele în fața cetățenilor țării [37], Iurie Leancă însă, liderul PPEM, numindu-i în cadrul congresului de constituire al formațiunii „afaceriștii din politică” [38].

Referindu-se la aceleași partajări ale funcțiilor politice, liderii celor trei formațiuni anunțau despre identificarea unei formule privind repartizarea echilibrată a responsabilităților, astfel încât fiecărui partid să-i revină în gestiune instituții din domeniul economic, cel social și cel care vizează instituțiile de drept. Deși *Acordul* politic semnat era inspirat din precedentele documente similare, conținea totuși prevederi diferite, în special în privința partajării anumitor funcții. De asemenea, în *Acord* se conținea și o prevedere, prin care „Președintele Republicii Moldova va fi ales prin consens”. Componentele *Alianței* se angajau să organizeze un referendum pentru modificarea Constituției Republicii Moldova, în sensul modificării art. 78 („Alegerea Președintelui”), pentru diminuarea numărului de voturi necesare alegerii Președintelui Republicii Moldova, de la 61 la 51 de voturi, adică acesta, în ultimă instanță, să poată fi ales cu majoritatea simplă de voturi în cadrul Parlamentului sau, cu alte cuvinte, deputații vroiau să modifice procedura alegerii Președintelui Republicii Moldova în partea ce ține de numărul necesar de voturi. Însă atât opoziția parlamentară, cât și liderii de opinie ai câtorva ONG-uri au cerut Parlamentului ca în cadrul referendumului care urma să aibă loc Constituția să fie modificată astfel ca șeful statului să fie ales de către popor.

PLDM, ca una din părțile semnatare ale AIE-3, deși inițial a propus candidatul la funcția de premier pe M. Sandu, ministrul în exercițiu al educației de atunci (aceasta a înaintat mai multe condiții pentru a accepta funcția, printre care numirea unui guvernator american la Banca Națională a Moldovei și a unui procuror general european, iar, ca urmare, celelalte două componente ale *Alianței*, PDM și PL, au lăsat să se înțeleagă că nu o vor susține), în cele din urmă a fost desemnat liberal-democratul V. Streleț, cu votul a 52 de deputați pentru și 41 de deputați împotriva. La 29 octombrie 2015, după două săptămâni de la reținerea lui V. Filat, Guvernul Streleț a fost demis prin moțiune de cenzură inițiată de PCRM și PSRM (temeiul ei fiind „suspiciuni de corupție” și „detașarea premierului de la funcția sa, prin expunere în favoarea lui V. Filat, care a fost pus în arest preventiv”), și votată de 65 de deputați ai fracțiunilor de PDM, PCRM și PSRM. Astfel, toți miniștrii au intrat în interimatul funcției (Gh. Brega fiind desemnat prim-ministru interimar), îndeplinind numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la investirea unui nou cabinet de miniștri – 20 ianuarie 2016, ziua investirii Guvernului P. Filip.

După evenimentele petrecute în octombrie 2015, fracțiunea PDM (20 deputați) și-a asumat actul guvernării prin semnarea la 24 decembrie 2015 a *Declarației de constituire a „Platformei Social-Democrate pentru Moldova”*, împreună cu 14 deputați

care mai devreme s-au retras din PCRM. Pentru crearea unei noi majorități parlamentare a optat și PL, așa încât la 20 ianuarie 2016 a fost investită componența Guvernului în frunte cu P. Filip (denumit ulterior „guvern nocturn”), pentru care au votat și 8 deputați din PLDM.

În așa fel, cea de-a treia alianță parlamentară și guvernamentală aflată la putere după alegerile parlamentare din 2014 a fost coaliția de guvernare majoritară coordonată de PDM, 24 decembrie 2015 – 9 martie 2019, coaliție neformalizată oficial, activând fără a încheia vreun pact de coabitare instituțională (coordonatorul executiv al *Consiliului coaliției de guvernare* a fost desemnat V. Plahotniuc, președintele PDM de atunci).

În opinia unor experți în drept constituțional, majoritatea parlamentară constituită în Parlamentul Republicii Moldova era una ilegală [6]. În opinia altor autori, formatul acestei guvernări majoritare arăta o evoluție pe domeniul social și economic, precum și în ceea ce ține de menținerea cursului european, combaterea corupției, protejarea mediului înconjurător etc. Oricum, PDM devenea pe deplin responsabil în crearea majorității parlamentare, asumându-și astfel responsabilitatea guvernării pe calea vectorului integraționist european. Coaliția de guvernare și-a creat, în luna mai 2016, un *Consiliu politic* și un *Consiliu executiv*, membrii cărora discutau prioritățile de pe agenda parlamentară și evoluția situației politice din țară [39].

În rezultatul mai multor perturbări politice, PDM și-a asumat actul guvernării cu doi parteneri – cu PL și, ulterior, cu Partidul Popular European din Moldova. Astfel, coaliția de guvernare (PDM-PL, 24 decembrie 2015 – 26 mai 2017) a fost constituită inițial din patru componente: PDM, PL, 14 deputați retrași din fracțiunea parlamentară a PCRM (în martie 2017 cei 14 deputați ex-comuniști au aderat la PDM) și 8 deputați PLDM. Mai târziu, la 12 aprilie 2016, în Parlament a fost constituit Grupul Parlamentar Popular European (lider – Iu. Leancă), format din foști membri ai PLDM, care a susținut ulterior toate inițiativele partenerilor din PDM. La 29 iulie 2016, coaliția de guvernare (PDM, PL) a semnat cu PPEM un *Acord cu privire la Parteneriatul Național pentru Integrare Europeană* [40; 41], care, de fapt, a oficializat creșterea numerică a membrilor coaliției de guvernare majoritare controlată de PDM. După ce PL a părăsit oficial coaliția de guvernare la 26 mai 2017 și trecerea lui în opoziție față de noua coaliție PDM-PPEM [42], fracțiunile parlamentare ale PDM și GPPE au lansat și promovat o serie de inițiative legislative.

După alegerile parlamentare ordinare de legislatura a X-a⁴ din 24 februarie 2019, puterea politică și cea administrativă în mod solitar a fost asumată consecutiv de către două coaliții majoritare de guvernare. Prima construcție politică de guvernare era parteneriatul politic PSRM-Blocul „ACUM Platforma DA și PAS”, 8 iunie – 12 noiembrie 2019 [43, p. 131-134]. Însă, spre deosebire de alte alegeri parlamentare,

⁴ Noul sistem de numerotare a legislaturilor a fost instituit prin Hotărârea nr. 4 a Curții Constituționale din 9 martie 2019 și se aplică începând cu Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XXI-a ales pe data de 24 februarie 2019. Vezi: Numerotarea legislaturilor Parlamentului Republicii Moldova va începe de la independența țării. [on-line] <http://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/5035/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat 11.03.2019).

este unicul caz în istoria politică recentă a țării noastre când după un scutin „chinurile facerii” unei majorități parlamentare (însoțită, în același timp, de fenomenul bonapartismului [44] și, în perioada 7–14 iunie 2019, de cel al uzurpării puterii de stat de către fosta guvernare a țării – PDM [45]) s-a încheiat cu înțelegerea între două extreme politice învingătoare în acest maraton din 24 februarie 2019 – PSRM orientat pro-est (35 mandate de deputat) și Blocul electoral pro-european „ACUM Platforma DA și PAS” (26 mandate de deputat). În pofida diferențelor politice și ideologice, la 8 iunie 2019, deputații din PSRM, în cadrul căruia Președintele Ig. Dodon se declară „liderul neformal al PSRM”, și membrii Blocului politic „ACUM” au semnat un parteneriat cu genericul „Înțelegere politică temporară în vederea dezoligarhizării și readucerii statului Republica Moldova în albia constituționalității” [46], formând astfel cea de-a unsprezecea coaliție de guvernare în istoria politică a Republicii Moldova. Exponenții PDM, care au afirmat că vor fi o opoziție constructivă în Parlament, au continuat să critice această alianță între socialiști și acum-iști, numind-o „coaliția Kozak” (fostul viceprim-ministrul rus D. Kozak este considerat creatorul acestei majorități parlamentare), iar după alți autori – alianță netradițională, nefirească, conjuncturală, mezialianță, ideologic explozivă, hibridă, eterogenă și alte expresii cu semnificație peiorativă. Mulți politicieni, experți politici locali și străini erau sceptici în privința unei asemenea simbioze politice de extreme dreapta și stânga, percepție ce persista adânc și în societate.

De obicei, orice majoritate parlamentară și guvernamentală aflată la putere are o declarație a principiilor și filosofiei sale de guvernare, cuprinzând un program de activitate cu viziuni, priorități și un plan de acțiuni al echipei guvernamentale pe o anumită perioadă de timp. Deși formațiunile vizate mai sus (PSRM și Blocul politic „ACUM”) au viziuni politice diferite (și chiar diametral opuse în ceea ce privește, spre exemplu, dezvoltarea strategică a țării noastre), acestea au căzut de acord asupra unui program de guvernare comun, având la bază *Acordul de Asociere cu UE*, axat pe trei priorități: eliberarea statului din captivitate, scoaterea țării din izolare internațională și relansarea dezvoltării economice [47; 48].

Noua *înțelegere politică* din 16 septembrie 2019 cu genericul „Înțelegere politică privind obiectivele tranzitorii ale Guvernului, Președinției și Parlamentului, inclusiv ale fracțiunilor PSRM, PAS și PPDA”, după *Acordul temporar* încheiat în momentul constituirii alianței majoritare de guvernare, la 8 iunie 2019, între cele trei fracțiuni ale Parlamentului țării (Partidul Socialiștilor, Partidul Acțiune și Solidaritate și Platforma Demnitate și Adevăr) (acordul a fost semnat și de primele persoane în stat – Președintele Ig. Dodon, șefa Legislativului Z. Greceanăi și premierul M. Sandu) era considerată o foaie de parcurs pentru implementarea reformelor din domeniile justiție, economie și social pe care le intenționa coaliția, precum și punerea în aplicare a unor principii de guvernare [49].

Dacă în *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova din 2019* condus de M. Sandu se arăta că „scopul major care va ghida activitatea acestui Guvern este să întoarcem țara propriilor cetățeni, să punem instituțiile statului în slujba oamenilor și să le arătăm tuturor cetățenilor ce înseamnă buna guvernare” (sublinie-

rea ne aparține – P.V.) [47], atunci în *înțelegerea politică* din 16 septembrie 2019 sunt specificate nouă aspecte sau/și dimensiuni ale buneii guvernări [49].

Următoarea specificare ține de durabilitatea primei și celei de-a doua înțelegeri între părți – PSRM și Blocul politic „ACUM”, deoarece viabilitatea lor pe termen lung putea asigura o mai bună guvernare a Republicii Moldova. La modul concret, prima înțelegere politică din 8 iunie 2019 (între partidele implicate în dialogul politic) a fost, din start, temporară (titlul ei ne sugerează) și a durat doar trei luni, iar cea de-a doua înțelegere politică din 16 septembrie a purtat un caracter programat (fie pentru un an, conform Programului de guvernare votat în Parlament, fie pentru patru ani de zile, adică pe durata eventual a unui întreg ciclu electoral). Înțelegerea *politică temporară* din 8 iunie 2019 avea *ab initio* un caracter limitat ca sferă și durată de aplicare, iar *Programul de activitate al Guvernului* M. Sandu reflecta această realitate.

Pentru că această construcție politică era vădit bipolară, în sânul ei au apărut multiple fisuri legate de actul guvernării, iar criza politică din interiorul coaliției de guvernare a determinat înaintarea de către PSRM la 8 noiembrie 2019 a motiunii de cenzură împotriva Guvernului M. Sandu (numit ironic „Guvernul Harvard” – expresia aparține ex-premierului I. Sturza) ca urmare a asumării de către acesta a răspunderii pentru modificarea Legii procuraturii. Guvernul Sandu a fost destituit la 12 noiembrie 2019, iar la 14 noiembrie 2019 a fost investit Guvernul minoritar și tehnocrat condus de I. Chicu (numit ulterior „nocturn”), după care a urmat formarea la 16 martie 2020 a noii coaliții de guvernare „Platforma Social-Democrată pentru Moldova” între PSRM și PDM [50], preluând, într-un fel sau altul, Acordul PSRM-Blocul politic „ACUM” din 16 septembrie 2019.

Coaliția de guvernare „Platforma Social-Democrată pentru Moldova” PSRM-PDM, 16 martie – 9 noiembrie 2020, este cel mai recent aranjament politic de factură politică stângistă [51, p. 184]. Semnarea *Acordului privind formarea coaliției* a fost precedată de negocierile între părți, acestea fiind demarate la 5 martie 2020. Aceste negocieri au decurs pe trei etape consecutive (la prima etapă s-au stabilit principiile viitorului acord de coaliție, fiind vorba despre politica internă și externă; la cea de-a doua s-au definit prioritățile în baza primei etape și deci responsabilitățile pe cadrul de guvernare și a treia etapă a inclus semnarea acordului propriu-zis), fapt ce a înlesnit, în ultima instanță, semnarea documentului final.

Motivele care au stat la baza constituirii alianțelor de guvernare în Republica Moldova sunt diferite, specificând că, totuși, între actorii politici implicați în formalizarea unei majorități parlamentare prevalează, de regulă, factorul subiectiv decât factorul obiectiv, adică interesele înguste de partid ale actorilor politici predomină asupra intereselor generale ale societății pentru a-și asigura o prezență cât mai confortabilă în actul guvernării. Constituirea coaliției de guvernare între PSRM și PDM a avut câteva raționamente solide de a fi formalizată. Mai întâi de toate, pentru a evita criticile din partea oponentilor politici că partidul dominant, PSRM, a preluat și deține în continuare întreaga putere în Moldova [52]. În al doilea rând, PDM, după resetarea sa în legătură cu evenimentele din 7-14 iunie 2019 (a fost învinuită de „uzurparea

puterii de stat”), era deja „gata să intre la guvernare” [53]. În plus, așa cum remarcă sociologul politic român V. Măgureanu, „partidele care preiau responsabilitățile guvernării îndeplinesc concomitent și funcția de a preveni un vid de conducere și de a evita trecerea sub o tutelă, lipsită de asentimentul populației, a organelor locale sau declanșarea unei crize de regim, în cazul puterii centrale” [54, p. 144].

Nu în ultimul rând, PSRM, ca partid al puterii, avea nevoie de un parteneriat politic „pentru asigurarea unei guvernări stabile”, iar cu o astfel de guvernare formațiunea spera că „se va reuși implementarea proiectelor sociale programate”, multe din acestea fiind preluate de la PDM, fostul partid de guvernământ în perioada anilor 2015–2019. La rândul său, PDM avea nevoie de o nouă construcție politică pentru a reveni în forță pe scena politică a țării în scopul de a-și schimba imaginea după așa-numitele transformări democratice interne, după reforma administrației publice din anii 2016–2018⁵, după învinuirile legate de „uzurparea puterii de stat” în perioada 7-14 iunie 2019 și, respectiv, fuga fostului președinte al partidului V. Plahotniuc peste hotare (după ce a părăsit țara, el era poreclit „diaspora” în interiorul partidului), precum și după fisura tot mai adâncă în cadrul PDM care a început în a doua jumătate a lunii februarie 2020, avându-se în vedere părăsirea formațiunii de către doisprezece deputați, formarea Grupului parlamentar „Pro-Moldova” (la începutul lunii mai 2020 fracțiunea Partidului politic „Șor” devine parte componentă a acestui bloc anti-guvernamental pe platformă parlamentară propus de A. Candu [58]) și intenția acestuia de a crea partidul politic „Pro-Moldova” de orientare centru-dreapta și cu viziune pro-europeană [59], ceea ce era o lovitură „de grație” pentru alianța PSRM-PDM. Nu este lipsit de importanță și faptul că PDM este formațiunea cu cea mai bogată experiență de guvernare în coaliție, făcând parte, de-a lungul anilor, din opt construcții politice. Pot fi avansate și alte motive ale încheierii acestui aranjament politic, dar totuși PSRM rămâne nucleul în jurul căruia s-a creat această majoritate parlamentară și guvernamentală.

În pofida motivelor descrise mai sus în favoarea semnării *Acordului coaliției* „Platforma Social-Democrată pentru Moldova”, prin care a fost stabilită o nouă majoritate parlamentară (destul de confortabilă, din 59 deputați) și deci o coaliție de guvernare între PSRM și PDM (Guvernul Chicu era susținut oficial inițial de 37 de deputați PSRM și 22 deputați PDM (începând cu 17 iunie 2020 coaliția de guvernare nu mai deținea majoritatea simplă, de 50% + 1, deputați pentru a putea aproba legi și hotărâri de sine stătător, asta după ce fracțiunea PDM rămâne cu 13 deputați, iar după 14 august 2020 – cu 12 deputați din 22 în Parlament, iar fracțiunea PSRM – cu cei 37 deputați, majoritatea de 51 de deputați fiind asigurată de deputatul independent Al. Oleinic și cel neafiliat Vl. Andronachi), în spațiul public și mediatic au apărut unele opinii controversate asupra necesității participării propriu-zisă a PDM în această

⁵ Reforma în cauză a inclus și reformarea radicală a Academiei de Științe a Moldovei [55, p. 141-142; 56, p. 9], care, practic, a fost lichidată în formula ei tradițională prin așa-numită „decizie politică” a Guvernului Filip la mijlocul anului 2017 în toial reformei Guvernului. Iar cât de disproporționată era logica guvernării de atunci mai poate fi observată și prin abandonarea neexplicabilă a aceluiași Guvern, în contextul reformei administrației publice, a reformei administrativ-teritoriale, promisiune făcută deja de Guvernul I. Chicu tocmai pentru anul 2023 [57].

alianță. Pe de o parte, durabilitatea coaliției formalizate la 16 martie 2020, consideră unii autori, era imprevizibilă și, probabil, nu va supraviețui până în 2023 (următoarele alegeri parlamentare), dat fiind că comportamentul politic al PDM este, practic, greu de prezis, aducând drept argument fenomenul „Lebăda neagră”: „Lebăda neagră” e lebădă neagră tocmai pentru că nu poate fi prezisă”, precizează politologul și analistul politic C. Ciurea [60], sau PDM poate chiar să dispară de pe scena politică autohtonă [61]. Pe de alta, alți autori reproșează faptul că „neparticiparea PDM la formarea unei coaliții parlamentare cu PSRM ar fi o eroare politică de proporții, ar însemna ratarea posibilității de europenizare a socialiștilor moldoveni” [62]. În sprijinul aceste idei vin și rezultatele unui sondaj al opiniei publice. Astfel, Barometrul sociopolitic, realizat de compania IMAS în perioada 7-19 februarie 2020, arată că PSRM cu PDM trebuie să continue să conducă Republica Moldova, dar să stabilească o coaliție de guvernare. În acest sens, datele sondajului mai demonstrează că 25% din respondenți afirmă că PSRM și PDM trebuie să mențină o relație de colaborare pentru a evita o criză politică, iar 47% erau de părere că PSRM și PDM trebuie să stabilească o coaliție clară care să își asume guvernarea țării [63].

Reieșind din realitățile social-politice create la începutul anului 2020, unii autori demonstau necesitatea încheierii unei construcții politice durabile, accentuând că alianța PSRM-PDM este una firească, alții au supranumit această coaliție politică după virusul ucigaș „alianța coronavirus” [64]. Vorba este că noua coaliție a intervenit tocmai în perioada în care nu numai virusul ucigaș făcea victime peste tot în lume, ci și din cauza modului în care decidenții politici autohtoni au speculat această criză umanitară – au amânat din rațiuni politice instituirea în Republica Moldova a stării de urgență, care se impunea mai înainte din cauza pericolului de extindere a coronavirusului. Într-o perioadă critică, când viața multor oameni era în joc, PSRM s-a arătat preocupat mai întâi de toate de finalizarea negocierilor cu PDM și de obținerea unui mandat de deputat în circumscripția uninominală Hâncești, unde la 15 martie 2020 au avut loc alegeri parlamentare noi. Și tocmai la 17 martie 2020 autoritățile din Republica Moldova au declarat stare de urgență pe întreg teritoriul țării, pe o durată de 60 de zile, în contextul răspândirii pandemiei de coronavirus [65].

Cât despre ideologia *Acordului cu privire la constituirea platformei parlamentare majoritare*, de orientare social-democrată, este de subliniat că acesta cuprinde un program de activitate cu viziuni, priorități și un plan de acțiuni al echipei guvernamentale pe o anumită perioadă de timp (până la alegerile prezidențiale din noiembrie 2020), așa încât după retragerea Partidului Democrat de la guvernare, la 9 noiembrie 2020, Guvernul I. Chicu devine minoritar. De aceea, în contextul democrației electorale, devine iminent necesară crearea noii coaliții de guvernare majoritară (parlamentare și guvernamentale), sau vor fi declanșate alegeri parlamentare anticipate (în primăvara anului 2021).

Concluziile principale sunt după cum urmează. Întâi de toate, convergența elitelor (coaliția, alianța, parteneriatul, acordul, pactul și alte aranjamente politice de conlucrare a actorilor într-un respectarea jocului politic democratic), fiind cea de-a

două o modalitate de conlucrare a elitelor politice (prima este tranzacția între elite – modelul „de mese rotunde” între actorii politici implicați într-un anumit proces conflictual cu implicarea directă a celor mai active ONG-uri, cazul Poloniei în anii '80 ai sec. XX, dar și al Republicii Moldova în anii 2002–2003), presupune, de fapt, o transformare substanțială a democrației neconsolidate (în Republica Moldova este funcțională în prezent doar democrația electorală, pur procedurală) într-o democrație funcțională, consolidată.

În al doilea rând, în cazul convergenței anumitor entități politice, elitele formează coaliții electorale și/sau postelectorale (de guvernare) în funcție de conjunctura politică creată la un moment dat, alianțe care se pot desființa nu numai odată cu înfrângerile electorale, dar și în perioada guvernării unei sau altei coaliții (cazul țării noastre este destul de elocvent). Fenomenul convergenței elitelor s-a înrădăcinat în multe țări, inclusiv în spațiul postcomunist (Ucraina și Georgia). Drept exemplu pentru Republica Moldova poate servi cazul apropierii elitelor socialiste și neo-socialiste în anii 1994–1996 (AAS), a democraților și creștinilor democrați – 1998–1999 (ADR), extremelor politice – a creștinilor democrați și comuniștilor – 1999–2001 (coaliția PPCD-PCRM), tranzacției politice a comuniștilor, creștinilor democrați, democraților și liberalilor – 2005–2007 (*Parteneriatul Politic pentru Realizarea Obiectivelor Integrării Europene*), a grupurilor rivale ale elitelor de stânga (socialiștii), centru-stânga (democrații) și dreapta (liberalii) începând cu a doua jumătate a anului 2009 – până în prezent (AIE – 2009–2010; AIE-2 – 2010–2013; CPEG – 2013–2014, APME – prima jumătate a anului 2015, AIE-3 – a doua jumătate a anului 2015; coaliția majoritară de guvernare asumată de către PDM – decembrie 2015 – martie 2019; înțelegere politică PSRM-Blocul „ACUM” – iunie-noiembrie 2019, precum și coaliția de guvernare PSRM-PDM – martie-noiembrie 2020).

Finalmente, o coaliție de guvernare are ca scop primar de a asigura o bună guvernare a societății în vederea îmbunătățirii eficienței și responsabilității instituțiilor politice în raport cu cetățenii, buna guvernare fiind înțeleasă drept un set minim al standardelor de guvernare, care se bazează pe reguli și instituții democratice, reprezintă un sistem deschis, transparent, eficient și responsabil de administrare publică. Construcțiile politice de guvernare, care s-au făcut în perioada Moldovei independente între actorii politici dornici de a accede la putere (12 la număr), nu au putut realiza o guvernare de succes în corespundere cu așteptările sociale din mai multe motive (obiective și subiective), principalele fiind polarizarea multiaspectuală și profundă a societății, împărțirea formațiunilor politice și lupta lor pe criterii geopolitice, dezbinarea elitei politice naționale în ceea ce privește vectorul dezvoltării strategice a țării, promovarea incoerentă de către elitele puterii a reformelor democratice modernizatoare, prevalarea intereselor meschine de grup ale actorilor politici implicați în actul guvernării asupra intereselor generale ale societății etc. care, în ultima instanță, au devenit marea provocare a tuturor parteneriatelor politice postelectorale de guvernare în Republica Moldova începând cu anul 1994, determinând astfel și marile probleme ale unei guvernări orientate spre succes, eficiență și eficacitate, echitate și incluziune socială, receptivitate și responsabilitate în procesul public.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Vocilă A. Importanța unui sistem legislativ și a unei guvernări eficiente pentru securitatea statului. [on-line] <https://andreivocila.wordpress.com/2010/06/02/importanta-unui-sistem-legislativ-si-a-unei-guvernari-eficiente-pentru-securitatea-statului/> (vizitat 02.06.2010).
2. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах. Москва: Прогресс-Традиция, 2004. 480 p.
3. Bordeiu P.D. Fundamentele puterii politice (Curs). Constanța: Editura „Andrei Șaguna”, 2006. 215 p.
4. Spătaru D. (Comentariu) O coaliție de guvernare cu participarea tuturor partidelor parlamentare: avantaje și dezavantaje. [on-line] <http://tribuna.md/2014/11/08/comentariu-o-coalitie-de-guvernare-cu-participarea-tuturor-partidelor-parlamentare-avantaje-si-dezavantaje/> (vizitat 08.11.2014).
5. Cozer A. (Doc) Cum s-au format coalițiile de guvernare în alte țări. Vezi aici exemple. [on-line] <http://uni-media.md/?mod=news&id=27346> (vizitat 14.12.2010).
6. Experți în drept constituțional: Majoritatea parlamentară este ilegală. [on-line] <http://jurnal.md/ro/politic/2016/11/19/experti-in-drept-constitutional-majoritatea-parlamentara-este-ilegala/> (vizitat 19.01.2016).
7. Frigioiu N. Politologie și doctrine politice. Vol. 1. Introducere în științele politice. București: Ed. Economică, 2007. 296 p.
8. Expert de la Berlin: „Imaginea pe care politicienii moldoveni o creează în exterior este deplorabilă”. [on-line] <https://noi.md/news/id/55070> (vizitat 25.01.2015).
9. Alexe D., Ceapai A. Coabitări și coaliții. [on-line] <https://moldova.europalibera.org/a/26728063.html> (vizitat 05.12.2014).
10. Varzari P. Construcțiile politice postelectorale de guvernare și conotațiile lor în Republica Moldova. În: Conferința națională cu participare internațională „Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective” (Ed. a 3-a), Bălți, 21-22 iunie 2019 / Col. red.: V. Capcelea (coord.) [et al.]. Bălți: S. n., 2019 (Tipogr. „Indigou Color”), p. 377-382.
11. De ce, în Moldova, coaliția este percepută drept o trădare? [on-line] <https://noi.md/md/politica/de-ce-in-moldova-coalitia-este-percepata-drept-o-tradare/> (vizitat 30.01.2019).
12. Boțan I. Alegerile pluripartite în Republica Moldova. Chișinău: Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”, 2017. 46 p.
13. Munteanu I. Partidele politice din Republica Moldova: legi, practici și reforme. Chișinău: Bons Offices, 2010. 170 p.
14. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 1998–2001. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 523 din 04.06.1998. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/parties/program-activitate-guvern-moldova-1998-2001-ro.pdf> (vizitat 17.04.2020).
15. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pe anii 1999–2002 „Supremația legii, revitalizare economică, integrare europeană”. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 270 din 08.04.1999. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/parties/program-activitate-guvern-moldova-1999-2002-ro.pdf> (vizitat 17.04.2020).
16. Top-5 căderi spectaculoase de guvern în Moldova. [on-line] https://tribuna.md/2017/07/02/top-5-caderi-spectaculoase-de-guvern-in-moldova/?fb_comment_id=981236888646268_982070418562915 (vizitat 02.07.2017).
17. Ex-„premierul-calos” comentează: „Moldovenilor le place, istoric vorbind, să fie f... ți”. [on-line] <http://moldova24.info/2017/07/07/ex-premierul-calos-comenteaza-moldovenilor-le-place-istoric-vorbind-sa-fie-f-ti/> (vizitat 20.07.2017).
18. 9.11.99 – Chișinău: Demiterea guvernului Sturza. [on-line] <https://moldova.europalibera.org/a/1869891.html> (vizitat 05.11.2009).
19. Neukirch Cl. Moldovan Headaches. The Republic of Moldova 120 days after the 2001 Parliamentary Elections / Working Paper 3. [on-line] <https://www.files.ethz.ch/isn/20122/WP3.pdf> (vizitat 09.05.2017).
20. Fenger M. The Diffusion of Revolution: Comparing Recent Regime Turnovers in Five Post-Communist Countries. În: Demokratizatsiya, Washington, 2007, Vol. 15, No. 1, p. 16-22. [on-line] https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/gwashu_demo_151/d1j20j5wq234r625/d1j20j5wq234r625.pdf (vizitat 24.03.2013).
21. Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene. [on-line] <http://old.parlament.md/news/25.03.2005/> (vizitat 24.03.2013).
22. Lege nr. 173 din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria). [on-line] <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=313004> (vizitat 24.03.2013).

23. Spătaru D. Una dintre cele mai importante legi ale Republicii Moldova – uitată și ignorată de toți. [on-line] <http://curentul.md/politica/una-dintre-cele-mai-importante-legi-ale-republicii-moldova-uitata-si-ignorata-de-toti.html> (vizitat 27.07.2014).
24. Republica Moldova – 2007: Raportul de stare a țării / V. Prohnițchi ș.a.; Centrul Analitic Independent „Expert-Grup”. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2008. 274 p.
25. Varzari P. Istoria politică a Republicii Moldova (Note de curs). Chișinău: Pontos, 2019 (Tipogr. „Europress”). 200 p.
26. Varzari P. Considerente privind evoluția statului Republica Moldova. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, nr. 1 (LXXX), p. 150-167.
27. AMN, PL și PLDM au creat un Consiliu Politic. [on-line] <http://www.politik.md/articles/politic/amn-pl-si-pldm-au-creat-un-consiliu-politic/1070/> (vizitat 22.06.2009).
28. Declarație privind constituirea Coaliției de guvernare „Alianța pentru Integrare Europeană”. [on-line] <http://www.e-democracy.md/parties/docs/joint/200908081/> (vizitat 08.08.2009).
29. Acord privind constituirea și funcționarea Alianței pentru Integrare Europeană. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/parties/acord-constituire-aie-2010.pdf> (vizitat 13.01.2011).
30. Spătaru D. (Comentariu) Moldova europeană – a doua și ultima șansă. [on-line] <http://tribuna.md/2013/07/13/comentariu-moldova-europeana-%e2%80%93-a-doua-si-ultima-sansa/> (vizitat 13.07.2013).
31. Ce înseamnă guvern minoritar? Explicația analiștilor politici. [on-line] <https://unimedia.info/stiri/ce-inseamna-guvern-minoritar-explicatia-analistilor-politici-87485.html> (vizitat 23.01.2015).
32. Oficial european, despre coaliția PD-PLDM: „O veste foarte proastă”. [on-line] <http://www.noi.md/md/newsid/55042> (vizitat 24.01.2015).
33. Iată propunerile europenilor pentru PL, PLDM și PD. [on-line] <http://politik.md/articles/politic/iata-propunerile-europenilor-pentru-negocierile-dintre-pl-pldm-si-pd/30028/> (vizitat 22.01.2015).
34. Acord politic privind constituirea și funcționarea Alianței Politice pentru Moldova Europeană (APME). [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/parties/acord-politic-apme-2015.pdf> (vizitat 13.05.2015).
35. Documentul integral cu recomandările partenerilor externi transmise Guvernului. [on-line] <http://www.realitatea.md/documentul-integral-cu-recomandarile-partenerilor-externi-transmise-guvernului18363.html> (vizitat 30.03.2015).
36. Conținutul Acordului de constituire a Alianței pentru Integrare Europeană III. Vezi documentul. [on-line] http://www.realitatea.md/doc-acesta-este-con-inutul-acordului-de-constituire-a-alian-ei-pentru-integrare-europeana-3_24375.html (vizitat 24.07.2015).
37. AIE3 își reconfirmă angajamentele în fața cetățenilor țării. Vezi declarația integrală. [on-line] http://www.publika.md/aie3-isi-reconfirma-angajamentele-in-fata-cetatenilor-tarii-vezi-declaratia-integrala_2412381.html (vizitat 01.10.2015).
38. Răspunsul lui Iurie Leancă pentru „afaceriștii din politică”: Da, suntem diplomați, nu hoți, asta e diferența dintre noi. [on-line] http://www.realitatea.md/raspunsul-lui-iurie-leanca-pentru-afaceri-tii-din-politica-da-suntem-diploma-i-nu-ho-i-asta-e-diferen-a-dintre-noi_24403.html (vizitat 26.07.2015).
39. Ghimpu oferă detalii despre funcția lui Plahotniuc. [on-line] http://www.noi.md/md/news_id/84459 (vizitat 20.05.2016).
40. Alegeri parlamentare în Republica Moldova. [on-line] http://alegeri.md/w/Alegeri_parlamentare_%C3%AEEn_Republica_Moldova (vizitat 27.06.2019).
41. Partidul Democrat din Moldova. [on-line] http://alegeri.md/w/Partidul_Democrat_din_Moldova (vizitat 05.03.2020).
42. Partidul Liberal s-a retras oficial din Coaliția de guvernare! Andrian Candu regretă pasul liberalilor. [on-line] http://www.realitatea.md/video-paridul-liberal-s-a-retras-oficial-din-coali-ia-de-guvernare-andrian-candu-regreta-pasul-liberalilor_58667.html (vizitat 02.06.2017).
43. Varzari P. Parteneriatul politic PSRM-Blocul „ACUM” – un acord tradițional între elite sau o construcție politică atipică. În: Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău, 22 mai 2020. Chișinău: AAP, 2020 (Combinatul Poligrafic), p. 131-134.
44. Anatolie Golea: „Fără PD, practic, este imposibilă o coaliție de guvernare”. [on-line] <https://moldova.euro-palibera.org/a/f%C4%83r%C4%83-partidul-democrat-practic-este-imposibil%C4%83-o-coali%C8%9Bie-de-guvernare-/29805150.html> (vizitat 05.03.2019).
45. Noul șef interimar al PG pornește urmărirea penală pentru uzurparea puterii în stat de fosta guvernare. [on-line] <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/ultima-ora-noul-sef-interimar-al-pg-pornește-urmarirea-penala-pentru-uzurparea-puterii-in-stat-de-fosta-guvernare> (vizitat 05.08.2019).

46. Înțelegere politică temporară în vederea dezoligarhizării și readucerii statului Republica Moldova în albia constituționalității. [on-line] http://alegeri.md/w/Parlamentul_Republicii_Moldova_de_legislatura_a_X-a (vizitat 09.06.2019).
47. Programul de activitate al Guvernului Republica Moldova din 2019. [on-line] https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_de_guvernare0.pdf (vizitat 20.06.2019).;
48. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2019–2020. [on-line] https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag_2019-2020_hg.pdf (vizitat 04.09.2019).
49. (Doc) Înțelegere politică privind obiectivele tranziției ale Guvernului, Președinției și Parlamentului, inclusiv ale fracțiunilor PSRM, PAS și PPDA. [on-line] https://unpaspentru.md/2019-doc-intelegere-politica-privind-obiectivele-tranziției-ale-guvernului-presedintiei-si-parlamentului-inclusiv-ale-fracțiunilor-psrm-pas-si-ppda/?fbclid=IwAR1WQgKNYBmy_P9lxlMaWg_qq6afgrJnzDUN4qAtJRKSu_DmNxHQbe_DbiZU (vizitat 17.09.2019).
50. PSRM și PDM au semnat Acordul cu privire la constituirea Platformei Social-Democrate pentru Moldova. [on-line] <http://socialistii.md/psrm-si-pdm-au-semnat-acordul-cu-privire-la-constituirea-platformei-social-democrate-pentru-moldova/> (vizitat 16.03.2020).
51. Varzari P. Coaliția de guvernare „Platforma Social-Democrată pentru Moldova” între PSRM și PDM – un aranjament politic asumat. În: Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter-și pluridisciplinare. Ediția a III-a (Materialele Conferinței științifice internaționale, 6-7 noiembrie 2020) / Red. respons. și coord. V. Ojovanu. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic Print Caro, 2020, p. 183-189.
52. Țirdea: Pentru prima dată din 2009, stânga a preluat întreaga putere în Moldova. [on-line] <https://noi.md/md/politica/tirdea-pentru-prima-data-din-2009-stinga-a-preluat-intreaga-putere-in-moldova> (vizitat 15.11.2019).
53. Pavel Filip: PDM poate fi gata să intre la guvernare. [on-line] https://www.ipn.md/ro/pavel-filip-pdm-poate-fi-gata-sa-intre-la-7965_1071460.html (vizitat 13.02.2020).
54. Măgureanu V. Studii de sociologie politică. București: Editura Albatros, 2007. 416 p.
55. Raport privind activitatea CSȘDT și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anul 2017 / Academia de Științe a Moldovei. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2018. 255 p.
56. Raport asupra stării științei din Republica Moldova în anul 2019 / Perfectat de Academia de Științe a Moldovei; Audiat și aprobat la sesiunea a V-a a Adunării Generale a AȘM din 30 iunie 2020 (Hotărârea nr. V/1). Chișinău, 2020. 48 p.
57. Ion Chicu anunță 5 reforme pentru Unirea cu UE: Nu este o utopie! [on-line] https://pages.md/ro/ion-chicu-anunta-5-reforme-pentru-unirea-cu-ue-nu-este-o-utopie/?fbclid=IwAR33phzfScHOty8GP-pFH6FnA-VSLGFgNL0IYmphddDegGBSF_UTxH47NuY0 (vizitat 22.05.2020).
58. Partidul Șor a dat curs inițiativei Pro Moldova și devine componentă a blocul anti-guvernamental. Dodon comentează decizia: Пошли вы ... [on-line] https://www.realitatea.md/partidul-sor-a-dat-curs-initiativei-pro-moldova-si-devine-componenta-a-blocul-anti-guvernamental--dodon-comenteaza-decizia-_109528.html (vizitat 08.05.2020).
59. Andrian Candu: „Pro Moldova” va fi o formațiune de centru-dreapta. [on-line] <https://www.politics.md/?view=articles&id=31667> (vizitat 20.02.2020).
60. Un cunoscut analist politic vorbește despre fenomenul „lebedă neagră” în politica autohtonă. Iată la ce se referă! [on-line] <https://tribuna.md/2020/01/27/un-cunoscut-analist-politic-vorbeste-despre-fenomenul-lebada-neagra-in-politica-autohtona-iata-la-ce-se-refera/> (vizitat 27.01.2020).
61. Fostul democrat Candu: Coaliția PSRM-PDM va duce la dispariția PDM de pe arena politică. [on-line] https://www.realitatea.md/fostul-democrat-candu-coaliția-psrm-pdm-va-duce-la-dispariția-pdm-de-pe-arena-politica_106785.html (vizitat 05.03.2020).
62. Declarație: „Consider că negocierile pentru formarea acestei coaliții, pe care am numit-o social democrată, au loc”. [on-line] <https://tribuna.md/2020/03/03/declaratie-consider-ca-negocierile-pentru-formarea-acestei-coaliții-pe-care-am-numit-o-social-democrata-au-loc/> (vizitat 03.03.2020).
63. Sondaj: Coaliția PSRM – PDM trebuie să continue să conducă Republica Moldova. [on-line] <https://noi.md/md/politica/sondaj-coaliția-psrm-pdm-trebuie-sa-continue-sa-conduca-republica-moldova> (vizitat 24.02.2020).
64. Țurcanu V. „Alianța Coronavirus” sau cum în Republica Moldova o coaliție politică este supranumită după virusul ucigaș. [on-line] <https://www.podul.ro/articol/alianta-coronavirus-sau-cum-in-republica-moldova-o-coaliție-politica-este-supranumita-dupa-virusul-ucigas-9744.html> (vizitat 17.03.2020).
65. Parlamentul a declarat stare de urgență pe perioada 17 martie – 15 mai 2020. [on-line] <http://parlament.md/Actualitate/Noutati/tabid/89/NewsId/2374/language/ro-RO/Default.aspx> (vizitat 17.03.2020).